

EEN CURIEUZE COLLECTIE – HOLLANDSE SCHILDERKUNST UIT DE ZEVENTIENDE EEUW – JOS DE MEYERE

Inleiding

Naar aanleiding van het Gentse stadsproject “Gent kleurt oranje” zette het MSK de tentoonstelling “De Gouden Eeuw Revisited. Een curieuze collectie uit de Nederlanden” op. Parallel daarmee verscheen dit boek.

De auteur, Jos De Meyere, is met dit werk niet aan zijn proefstuk toe. Als kunsthistoricus en oud museumdirecteur van o.a. het Centraal Museum in Utrecht was hij in 2006 al de auteur van het boek “Utrechtse schilderkunst in de Gouden Eeuw”.

De term “curieuze collectie” is niet lukraak gekozen: het MSK beschikt immers over werk van enkele meesters waar elders nauwelijks iets van te vinden is. Zo onder meer het enige bekende werk van A.E. van Rabel, terwijl ‘Het armenhuis te Utrecht’ van Joost Cornelisz. Droochsloot de enige bekende afbeelding is van die instelling. De collectie van het MSK bevat een omvangrijke hoeveelheid Hollandse schilderkunst – zelfs één van de grootste onder de verzamelingen die zich buiten Nederland bevinden – met werken van Frans Hals, Jan van Goyen, Willem Claesz. Heda, Albert Cuyp, Roelant Savery, enz.

154

Het boek omvat vijf delen, die elk op zichzelf staan.

In Deel I, “Historische schets van Holland in De Gouden Eeuw”, worden de gebeurtenissen na de val van Antwerpen in 1585 geschetst. De auteur pretendeert niet volledig te zijn maar probeert de wereld te beschrijven waarin de Hollandse schilders werkten en leefden. Interessante lectuur voor eenieder die de actuele verhoudingen Vlaanderen-Nederland vanuit een historisch oogpunt beter wenst te begrijpen.

Omdat de glans van Hollands Gouden Eeuw in niet geringe mate te danken is aan de schilderkunst uit die periode, biedt de achtergrondinformatie in deel II van dit boek een bredere kijk op de schilders, hun werk, hun praktijk en hun ideeënwereld.

Deel III vervolgens schetst een korte historiek van de Hollandse schilderijen in Gent, beginnend bij het catastrofale museumbeleid onder Frans en Oostenrijks bewind, tot op heden.

Deel IV is het omvangrijkste deel, met vijftig hoofdwerken uit de collectie die uitgebreid worden voorgesteld. Deze verzameling als topcollectie bestempelen is te hoog gegrepen, maar ze bevat wel enkele interessante werken, waaronder een vrouwenportret door Frans Hals. De werken zijn gerangschikt per “genre”, waarbij de zgn. “historieschilderkunst” eigenlijk als het summum van schilderkunst beschouwd werd in de 17e-eeuwse hiërarchie. Van ieder werk is een kleurenillustratie van hoogstaande kwaliteit opgenomen. Bij de

beschrijving van deze schilderijen wordt uitgebreid ingegaan op de cultuur-historische context, met als doel de werken beter te leren begrijpen. Dit is zeker een meerwaarde voor MSK-bezoekers of eenieder die meer dan gemiddelde interesse betoont voor het onderwerp. Anderzijds maakt dit het boek minder toegankelijk voor een leek die op zoek is naar een vlot leesbare “page-turner”.

Deel V tenslotte omvat de biografieën van kunstenaars wiens werk in deel IV besproken wordt, de catalogus van de werken in het MSK, een bibliografie en namenregister.

Het boek leest heerlijk door de pittige en diepgaand informatieve teksten samen met de vele illustraties. Bij wijze van smaakmaker hierbij een kort uittreksel uit pagina 191 over het werk ‘Vruchtenstillevens’ van Cornelis de Heem gedateerd ca. 1670 :

“Sinds de iconologie en iconografie als onderdeel van de kunstwetenschappen in de jaren 1960 volop in de belangstelling kwamen, werden Hollandse schilderijen minutieus uitgevlooid op details die diepere, symbolische betekenis zouden hebben. Dat gold ook voor bloem- en vruchtenstillevens. Geen detail werd overgeslagen om het te koppelen aan een verborgen betekenis. De Amsterdamse bioloog Sam Segal putte zich in tal van publicaties uit om de dubbele bodems te ontwaren en te verklaren. Bloemen zijn gangbare symbolen voor vergankelijkheid. Maar bloemen en vruchten hebben volgens vorsers als Segal veel meer te bieden. Blauwe en witte bloemen worden met de Maagd Maria in verband gebracht. Korenaren en druiven (en een roemer wijn) zijn symbolen voor de eucharistie. Een sinaasappel verwijst naar de erfzonde. Insecten op bloem- en vruchtenstillevens moeten beschouwd worden als Gods wonderen van de natuur die tot in de allerkleinste schepselen tot uiting komen. Apart hebben ze ook weer specifieke eigenschappen. De slak bijvoorbeeld staat voor standvastigheid, maar ook voor luiheid en zonde, terwijl de spin verwijst naar het kwaad en de ijdele hoop. Hoe het een en ander met elkaar te rijmen is, is toch wel een raadsel. In sommige gevallen is er duidelijk en expliciet sprake van diepere betekenissen. Maar, om bij een element te blijven: niet elke korenaar, druif of roemer wijn heeft te maken met de eucharistie. Voor protestanten was de eucharistie en zijn symbool taboe. En ook Maria en haar verering was voor protestanten uitgesloten. Het is de vraag of het Gentse schilderij een diepere christelijke gedachte in zich draagt, zoals door Klaus Ertz beweerd werd. Dergelijke stillevens werden door de schilder en de bezitters vooral gewaardeerd als een artistiek en vakkundig vervaardigd werk, een genot voor het oog, een decoratief stuk in de mooiste kamer - het salet - en voor sommigen ongetwijfeld ook een boeiend biologisch geheel. In tegenstelling tot de oudere generatie bloem- en vruchtenstillevenschilders van wie het werk veelal wel een diepere betekenis had, ging het bij de tijdgenoten van De Heem primair om het decoratieve karakter.”

Uitgeverij Snoeck, 336 pp, 300 ill., 22x28 cm, hardcover, €40,00,
ISBN 978-94-6161-265-6